

Smjernice za parlamentarno djelovanje:

RODNO OSJETLJIVI ODGOVORI NA COVID-19

Smjernice sadrže praktične savjete za djelovanje parlamentaraca-ki i parlamentarnog osoblja kako bi odgovor na COVID-19 i odluke o oporavku adresirale potrebe žena. U obzir su uzeti različiti poznati efekti bolesti na žene, kao i zajedničke potrebe i izazovi koje su parlamentarci-ke i parlamentarno osoblje širom svijeta isticali prilikom prilagođavanja novim prioritetima i načinima rada.

Na kraju dokumenta je dostupna i Kontrolna lista za parlamentarce-ke i parlamentarno osoblje, koja se tiče mogućnosti za rodno osjetljive odgovore na COVID-19 i oporavak tokom i nakon pandemije.

Autorice: Sarah Childs i Sonia Palmieri.
Doprinos: Julie Ballington (UN Women) i Gabriella Borovsky (UN Women).
Prijevod: Selma Đonlagić

©2020 UN Women. Sva prava pridržana.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji su autorski i ne predstavljaju nužno stavove UN Women, Ujedinjenih naroda ili bilo koje od povezanih organizacija.

Svako korištenje sadržaja, u cijelosti ili djelimično, podrazumijeva navođenje UN Women kao izvornog izdavača.

Naslovnica: Johanna Zárate Pérez

COVID-19
ODGOVOR

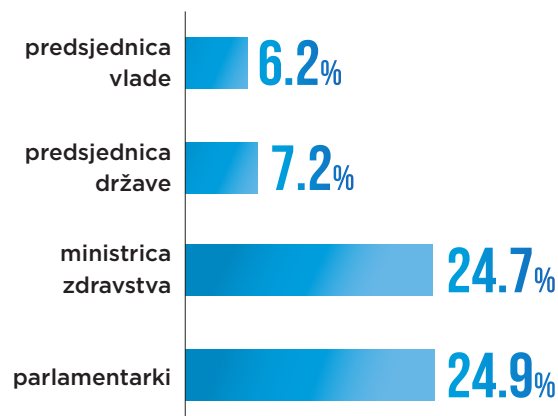
Zakonodavna tijela imaju odgovornost da odgovore na pandemiju COVID-19 na rodno osjetljiv način, što je od ključnog značaja za javni red i mir i vladavinu prava, efikasno suzbijanje bolesti te javno zdravlje i šire aspekte dobrobiti javnosti, kako sada, tako i u budućnosti.

Svaki nosilac-teljica javne funkcije ima obavezu da bude u službi žena koje predstavlja, adresirajući rodnu ravnopravnost u okviru svog rada. Ta je obaveza još i važnija za vrijeme pandemije. Politike i budžeti za odgovor i oporavak koji se oslanjaju na doprinose žena dovode do bolje informisanih odluka, pravednijih ishoda i veće otpornosti na vanredne situacije kao što je COVID-19. Parlamenti imaju ključnu ulogu u zaustavljanju daljeg produbljivanja rodne neravnopravnosti, kroz donošenje zakona i praćenje budžeta i politika izvršne vlasti.

Međutim, krizna vremena mogu dovesti do odlučivanja u žurbi, uz zanemarivanje prava, iskustava i perspektiva žena, pogotovo imajući u vidu da su žene često izostavljene iz donošenja odluka i u „normalnim“ okolnostima. Žene čine 70% zaposlenih u sektoru zdravstvene i socijalne zaštite,¹ ali čine tek 25% nacionalnih zakonodavnih tijela.² Dok su muškarci univerzalno zastupljeni u tijelima za donošenje odluka oko odgovora na COVID-19, žene su sistematski nedovoljno zastupljene u donošenju političkih, zdravstvenih i ekonomskih odluka. U najboljem slučaju, ovakvo stanje uvijekvječije lažnu percepciju da muškarci bolje upravljaju krizama. U najgorem slučaju, politike i budžeti koji se tiču odgovora na zdravstvenu krizu a koji isključuju žene iz konsultacija ili donošenja odluka, ili, pak, uopšte ne razmatraju rodni aspekt, su manje efikasni i potencijalno štetni.³

Razmislite samo: globalno, 70% uposlenih u sektoru zdravstvene i socijalne zaštite su žene, i one obavljaju tri puta više neplaćenog posla u odnosu na muškarce. Ipak, sistematski se isključuju iz tijela za donošenje odluka koja pokreću hitne protokole za spašavanje života o okvirima zdravstvene zaštite.

Phumzile Mlambo-Ngcuka, izvršna direktorica, UN Women

Izvor: Mapa žena u politici, IPU i UN Women (2020)

MOGUĆNOSTI ZA RODNO OSJETLJIVO PARLAMENTARNO DJELOVANJE U KRIZNIM VREMENIMA

1. Rodna ravnopravnost je pitanje ljudskih prava i demokratskih principa, uključujući političku ravnopravnost, učešće javnosti, transparentnost, javnu službu, razmatranje te pravedno i pravično odlučivanje. U kriznim vremenima, javnost očekuje od zakonodavnih tijela da utjelove i promoviraju ovakve principe.
2. Parlamenti mogu iskoristiti krizu kao priliku za ispitivanje i demonstraciju institucionalne refleksivnosti, prilagođavanja i inovacije. Uključivanje različitih iskustava, perspektiva, talenata i vještina žena osigurava bolje informisane odluke, pravednije ishode i evoluciju „grupnog razmišljanja“ i tradicionalnih načina postupanja.
3. Zastupnici-e imaju priliku i ovlaštenja da adresiraju rodnu ravnopravnost u okviru svog svakodnevnog rada, tokom i mimo krize. Legitimnost parlamenata jača u očima javnosti ukoliko javnost smatra da je zastupljena među donosiocima odluka koje utiču na njihove živote.
4. Parlamenti mogu drugima služiti kao primjer i osigurati raznovrsnost mišljenja i inkluziju u odgovoru na krizu. Istraživanja su pokazala da žene u zakonodavnim tijelima posjeduju značajnu sposobnost za saradnju izvan stranačkih okvira, čak i u politički iznimno polariziranim sredinama.
5. Iz krize se rađaju mogućnosti za „novu normalnost“. Naime, rodno osjetljivi proceduralni i budžetski odgovori zakonodavnih tijela današnjice mogu se pretočiti u institucionalne promjene sa dugoročnim trajanjem te približiti svijet postizanju rodne ravnopravnosti.

POZNAVANJE ČINJENICA: COVID-19 I EFEKTI NA ŽENE⁵

U svim sferama, od zdravstva do ekonomije, od sigurnosti do socijalne zaštite, efekti COVID-19 su znatno gori za žene i djevojčice prosto zbog njihovog pola

UN-ov Sažetak politike: COVID-19 i efekti na žene

POVEĆAN TERET NA ŽENAMA KOJE IMAJU NESRAZMJERNU ULOGU U ODGOVORU NA EPIDEMIJU:

- Globalno, 70% zaposlenih u sektoru zdravstvene i socijalne zaštite su žene.⁶
- Žene su brojčano zastupljenije – a time i izloženije virusu – među radnicima-ama koji su prvi na udaru, kao što su medicinske sestre, bolničarke, čistačice, radnice u (super)marketima, učiteljice, nastavnice i odgajateljice, uz izlaganje riziku od zaraze sa mogućim negativnim posljedicama na radnu sposobnost.
- Prije nego je COVID-19 proglašen svjetskom pandemijom, žene su obavljale **tri puta** više kućnih poslova i neplaćene njege u odnosu na muškarce.⁷ U slučajevima **preopterećenosti zdravstvenih sistema**,⁸ veći je teret na pružanju njege kod kuće i taj teret je uglavnom na ženama.

POVEĆANI RIZICI ZA EKONOMSKU SIGURNOST I OSNAŽIVANJE ŽENA:

- Žene su brojčano zastupljenije u sektorima koji su najteže pogođeni pandemijom, poput ugostiteljstva i turizma te su nesrazmjerno zastupljenije na nesigurnim radnim mjestima, čime se nalaze u većem riziku od gubitka prihoda kratkoročno, srednjoročno i dugoročno.
- Poremećaji na tržištu rada, uključujući ograničenja kretanja, mogu otežati egzistenciju žena i zadovoljavanje osnovnih potreba njihovih porodica, kao što je vidljivo iz prethodnih epidemija, poput Ebole.⁹
- Bez adekvatnog praćenja, dodatni teret njege bi djevojčicama mogao ograničiti pristup jednakim mogućnostima za obrazovanje. Sa prelaskom obrazovnog procesa na internet, djevojčice i dječaci neće uvijek imati jednak pristup potrebnim resursima, opremi i osnovnoj infrastrukturi ili uslugama.

POVEĆANI RIZICI PO FIZIČKU I PSIHOLOŠKU SIGURNOST ŽENA:

- Globalno je **243 miliona žena i djevojčica** u dobi od 15 do 49 godina bilo izloženo seksualnom ili fizičkom nasilju u prethodnih 12 mjeseci gdje je počinitelj intimni partner. Najnoviji podaci pokazuju da je nasilje u porodici i **rodno uslovljeno nasilje u porastu** od izbijanja COVID-19 pandemije, dok su domaćinstva pod većim pritiscima zbog zabrinutosti za sigurnost, zdravlje i finansije te usljed skučenih uslova života u zatvorenom.¹⁰
- Žene su prisiljene ostajati kod kuće sa svojim zlostavljačima, a beskućnice i **žene bez državljanstva** postaju ranjivije sa manje mogućnosti da pronađu skloništa koja ispunjavaju odgovarajuće zdravstvene i sigurnosne zahtjeve.
- Prije pandemije, visok udio parlamentarki i uposlenica parlamenta je bio izložen **seksualnom uznemiravanju i rodno uslovljenom nasilju**. Sa dodatnim pogoršanjem trendova u vezi rodno uslovljenog nasilja tokom COVID-19 pandemije, ženama u politici prijete rizik od dodatne marginalizacije.¹¹

POVEĆANI RIZICI ZA RAZLIČITE ZDRAVSTVENE POTREBE ŽENA:

- Mjere socijalnog distanciranja i ograničenog kretanja imaju negativan efekat na pristup žena medicinskoj njezi jer se prednost u zdravstvenoj zaštiti daje za COVID-19 slučajeve.
- Preopterećene zdravstvene usluge često preusmeravaju resurse sa usluga koje su potrebne ženama, uključujući pristup reproduktivnim uslugama za koje postoji rizik da će biti negativno pogođene usljed vjerovatnoće ograničavanja interakcije s medicinskim radnicima i pristupa lijekovima, pomoći u reproduktivnim tehnologijama i uslugama abortusa (tamo gdje su legalne), savjetovanje i pružanje medicinske pomoći, kao i mogućnosti predporođajne i postporođajne njege žena.¹²

POVEĆANI RIZICI ZA BUDŽETE ZA RAZVOJ I HUMANITARNU POMOĆ ZA RODNU RAVNOPRAVNOST:

- Mjere fizičkog distanciranja i ograničavanja kretanja imaju negativan uticaj na pristup žena zdravstvenoj njezi jer se prednost u zdravstvenoj zaštiti daje COVID-19 slučajevima.
- Zbog preopterećenosti zdravstvenog sistema, resursi se često preusmeravaju sa usluga koje su potrebne ženama, uključujući pristup uslugama reproduktivnog zdravlja koji je u riziku zbog ograničavanja interakcije s medicinskim osobljem i pristupa lijekovima, pomoći u reproduktivnim tehnologijama i uslugama abortusa (tamo gdje su legalne), savjetovanja i pružanja medicinske pomoći, kao i mogućnosti za prenatalnu i postnatalnu njegu žena.¹²

Vidi također: [U fokusu: Pitanja rodne ravnopravnosti u odgovoru na COVID-19](#)

MOGUĆNOSTI ZA DJELOVANJE PARLAMENTARACA-KI

„Kao bivšem parlamentarcu, poznata mi je ključna uloga koju parlamenti mogu imati u vanrednim zdravstvenim situacijama. Parlamenti osiguravaju da se zdravstveni sistemi adekvatno finansiraju. Odgovornost grade kroz funkciju nadzora rada izvršne vlasti.“

dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, generalni direktor Svjetske zdravstvene organizacije (WHO)

FUNKCIJA ZAKONODAVCA

- Osigurati da su zakonski okvir za odgovor i oporavak, te paketi i/ili budžeti za vanredne okolnosti i ublažavanje posljedica izrađeni na osnovu podataka razvrstanih prema spolu, u skladu sa rodnom analizama i konsultacijama sa stručnjacima-kinjama za rodnu ravnopravnost, kao i da uključuju rodnu procjenu uticaja.
- Usvojiti ili podržati izmjene i dopune zakona za odgovor i oporavak, stimulativne pakete i budžete, politike socijalne zaštite ili nove zakone kojima se nastoje promijeniti svi identificirani izvori rodne diskriminacije ili pogoršavanja rodne nejednakosti.
- Razmotriti hoće li zbog COVID-19 doći do odgađanja usvajanja bilo kojeg zakona, planiranog ili očekivanog u narednih šest do 12 mjeseci, a koji je namijenjen unapređenju ženskih prava (npr. propisi o zaustavljanju nasilja nad ženama, zaštiti ženskog reproduktivnog i seksualnog zdravlja i prava, jednakim platama, uklanjanje diskriminatornih odredbi ili bilo koje posebne mjere i propisi za rodnu ravnopravnost) te:
 - utvrditi i pratiti sve potencijalne efekte koje će odlaganje ovih zakona imati na žene; i
 - uzeti u obzir sve mjere koje se mogu poduzeti kako bi se osiguralo da takvi propisi ne budu zagubljeni ili zaboravljeni, na primjer, kroz lobiranje da ovakvi zakoni ostanu na dnevnom redu parlamenta.

FUNKCIJA NADZORA

- Vršiti nadzor kojim se osigurava da zakoni koji se tiču vanrednih situacija, paketi pomoći i budžeti konkretno odgovaraju na poznate implikacije na rodnu politiku, i to kroz zastupnička pitanja u usmenoj i pismenoj formi u vezi sa sljedećim:
 - angažman žena u odgovoru vlasti na COVID-19, uključujući i ko učestvuje u specijaliziranim ili radnim

grupama, te ko predstavlja vlast u medijima;

- angažman stručnjaka-inja za rodnu ravnopravnost u izradi zakona koji se tiču vanrednih situacija, paketa i budžeta za ublažavanje posljedica;
- najnovija statistika i trendovi o nasilju nad ženama i adekvatnost postojećih sistema zaštite i usluga;
- kontinuirani monitoring i evaluacija rodničkih implikacija zakona koji se tiču vanrednih situacija, paketa i budžeta za ublažavanje posljedica.

- Zagovarati uspostavljanje rodno fokusiranog parlamentarnog tijela ili imenovati članove-ice za učešće u istražnim/anketnim odborima/komisijama i parlamentarnim saslušanjima vezanim za COVID-19, a koji razmatraju povezane implikacije politika na rodnu ravnopravnost:

- osigurati da su na parlamentarna izjašnjenja pozvane ženske organizacije i organizacije civilnog društva specijalizirane za rodna pitanja, kao i relevantni predstavnici-e akademske zajednice;
- ohrabrivati uključivanje parlamentarki i drugih zagovornika rodne ravnopravnosti u parlamentu;
- razmotriti mogućnost zagovaranja parlamentarnih istraga i saslušanja posvećenih isključivo implikacijama politika na rodnu ravnopravnost;
- dostavljati specifične preporuke za rodnu ravnopravnost u izvještajima i drugim rezultatima rada parlamenta.

- Koristiti alate za rodno osjetljivo budžetiranje za procjenu efektivnosti, efikasnosti, relevantnosti i uticaja COVID-19 mjera i politika na žene i djevojčice, posebno kroz praćenje bilo kakvih budžetskih rezova i zagovaranje održavanja istog iznosa sredstava za programe ili inicijative namijenjene za podršku ženama i rodnu ravnopravnost.

„Procjena načina na koji budžet ispunjava potrebe žena i muškaraca je važan dio zakonodavnog nadzora... Potrebno je koristiti alate za rodno osjetljivo budžetiranje kako bi se procijenili efekti paketa podrške tokom COVID-19 pandemije na žene i djevojčice. Iste alate treba koristiti i za analizu mogućih efekata budžetskih izdvajanja, rebalansa ili smanjenja budžeta na rodnu ravnopravnost.“

Tehnički pregled UN Women: Rodno osjetljivo budžetiranje u kontekstu COVID-19 (predstojeći dokument).¹³

- Tamo gdje je otkrivena rodna diskriminacija i nejednakost vezana za COVID-19, razmotriti sljedeće (ovisno o kontekstu u zemlji):

- razgovor s resornim ministrom-icom;
- pokretanje pitanja kroz poslaničke rasprave ili druge odgovarajuće oblike parlamentarnog djelovanja;
- pokretanje pitanja sa imenovanim parlamentarnim čelnicima-ama ili parlamentarnim tijelom žena zaduženim za rodno osjetljiv odgovor na COVID-19;
- umrežavanje s predstavnicima drugih stranaka radi podnošenja prijedloga novih ili izmjena i dopuna postojećih zakona; i/ili
- isticanje problema u medijima, među ženskim organizacijama ili kod stranačkog rukovodstva.

FUNKCIJA ZASTUPANJA

- Pribaviti sveobuhvatne analize efekata COVID-19 na žene kroz kontakt sa sljedećim akterima:
 - mehanizmi za rodnu ravnopravnost, kao i relevantne kontakt osobe resornih ministarstava;
 - ženske i feminističke organizacije, tijela koja predstavljaju različite grupe civilnog društva, poput mreža, lobističkih grupa, nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija;
 - sindikati koji predstavljaju radnu snagu kojom dominiraju žene (npr. u zdravstvu, (super)marketima, odgojnim i obrazovnim ustanovama, ugostiteljstvu i turizmu);
 - stručnjaci-kinje za rodnu ravnopravnost, uključujući feminističke ekonomiste-kinje, žene iz akademije, zdravstvene radnice i novinarki specijalizirane za pitanja pandemije, rodno uslovljenog nasilja, rodne ekonomije, ženskog liderstva.
- Usmjeriti glasove žena iz biračkih baza u procese odlučivanja o COVID-19 kroz organiziranje virtualnih javnih diskusija (npr. putem interneta ili na daljinu), poticati razmjene tekstualnih poruka ili provođenje online anketa u zajednici te dostaviti rezultate resornim ministarstvima ili njihovim opozicionim kolegama.
- Nominirati ili ohrabriti lokalne liderke u zdravstvu na angažman u timovima za upravljanje krizom i radnim grupama za pružanje pomoći u pandemiji.
- Podržati usvajanje deklaracija ili izjava s ciljem promocije političkog učešća i liderstva žena u odgovoru na COVID-19.

UZOR DRUGIMA

- Testirati se na COVID-19, uvijek održavati fizičku distancu, prati ruke/koristiti dezinficijens za ruke koliko god je moguće i pridržavati se svih ostalih relevantnih zdravstvenih smjernica i mjera opreza prema preporukama relevantnih svjetskih i nacionalnih zdravstvenih institucija.
- Omogućiti parlamentarkama jednak pristup „skupštinskoj govornici“, kako bi imale priliku predstaviti svoj doprinos odgovoru na krizu.
- Primjenjivati uvažavajući, kooperativni i saradnički pristup u politici, ostaviti po strani stranačku pripadnost, vlastite interese i natjecanje, ograditi se od svih slučajeva seksualnog uznemiravanja, maltretiranja i nasilja nad parlamentarkama i uposlenicama parlamenata te podržati institucionalne mjere koje štite žene.

Valparaíso, Chile. May 13, 2020 © Photo: René Lescornez A.

MOGUĆNOSTI ZA DJELOVANJE PARLAMENTA

POSVEĆENOST RODNO OSJETLJIVOM ODGOVORU

- Potvrditi opredijeljenost parlamenta za rodnu ravnopravnost u svim oblicima komunikacije i drugim oblicima parlamentarnog rada.
- Podržati deklaraciju ili ministarsku izjavu kojom se obavezuje da će odgovor i oporavak kod COVID-19 i drugih zdravstvenih kriza zadovoljiti potrebe žena i djevojčica te biti izrađen uz političko učešće žena.
- Osigurati da svi zakoni, politike i budžeti usvojeni kao podrška odgovoru i oporavku od COVID-19 u potpunosti uzimaju u obzir potrebe i interese žena i djevojčica, na temelju detaljne rodne procjene i primjene alata za rodno osjetljivo budžetiranje, te pratiti provedbe politika i budžetskih troškova u smislu njihovih uticaja na žene i rodnu ravnopravnost.

NJEGOVANJE RODNO OSJETLJIVOG OKRUŽENJA U PARLAMENTU ZA VRIJEME KRIZE

- Primjenjivati, provoditi i po potrebi izraditi ili revidirati kodeks ponašanja kojim se sankcionira rodno neosjetljivo obraćanje i ponašanje. Uvesti disciplinske i žalbene mehanizme koji omogućavaju hitno postupanje u bilo kojem slučaju rodne diskriminacije, maltretiranja, seksualnog uznemiravanja i nasilja nad ženama.
- Eliminirati rodnu diskriminaciju na radnom mjestu, a kroz sljedeće primjere djelovanja:
 - Provesti konsultacije s parlamentaricama-kama i parlamentarnim osobljem radi identifikacije ključnih problema koji se odnose na COVID-19 i parlament kao radno mjesto; i
 - U slučajevima gdje parlament odluči da nastavi s radom „na daljinu“
 - osigurati da svi parlamentarci-ke i osoblje kod kuće imaju jednak i efikasan pristup digitalnim komunikacijskim uređajima (hardveru i softveru);
 - osigurati adekvatnu nadoknadu za neproporcionalne obaveze njege koju pružaju parlamentarke i uposlenice parlamenta;
 - uspostaviti mehanizme za praćenje i reviziju digitalnog učešća i njegovog uticaja na ravnotežu između posla i privatnog života za parlamentarke-ke i osoblje.

PRIORITETNO UKLJUČIVANJE ŽENA U ODGOVOR PARLAMENTA NA KRIZU

- Izmijeniti i dopuniti poslovnik, tamo gdje je to potrebno, kako bi se osiguralo da su parlamentarke i uposlenice proporcionalno zastupljene na svim virtualnim ili uživo parlamentarnim sastancima na temu COVID-19, uključujući i zasjedanja gdje je potreban kvorum.
- Prikazati doprinos parlamentarke i uposlenice u kriznom odgovoru kroz tematske rasprave, obilježavanja ili druge oblike priznanja.
- Garantirati ženama priliku za obraćanje u svim parlamentarnim diskusijama u vezi sa krizom.

USPOSTAVLJANJE POSEBNIH PROCEDURA ZA INTEGRISANJE RODNE PERSPEKTIVE U ODGOVOR

- Ohrabriti parlamentarke-ke i parlamentarno osoblje na korištenje rodne analize u svim oblastima politika, između ostalog i kroz izmjene i dopune poslovnika, usvajanje novih ili proširenje postojećih procedura, osiguranje pristupa rodno razvrstanim podacima te formaliziranje odnosa sa stručnjacima-kinjama za rodnu ravnopravnost u različitim oblastima.
- Osigurati adekvatne resurse i zadužiti posebna parlamentarna tijela koja će biti odgovorna za koordinaciju rodno osjetljivog odgovora parlamenta na COVID-19, kao što su:
 - odbor žena/odbor za ravnopravnost;
 - klub ili mreža žena;
 - grupa za rodnu ravnopravnost predsjedateljice-ke parlamentarnog doma;
 - parlamentarni odbori/komisije;
 - tehničke, istraživačke ili bibliotečke jedinice s fokusom na rodna pitanja;
 - mreža izabраниh parlamentaraca-ki i parlamentarnog administrativnog osoblja s fokusom na rodna pitanja (ponekad se nazivaju mreže za ravnopravnost na radnom mjestu).
- Osigurati resurse za napore na jačanju kapaciteta parlamentaraca-ki i parlamentarnog osoblja za integrisanje rodne perspektive u parlamentarni rad, uključujući odgovor na pandemiju.

Za primjere rada parlamenta u odgovoru na COVID-19 uz uvažavanje rodni pitanja, također pogledajte: [Kompilacija parlamentarnih odgovora na pandemiju Međuparlamentarne unije \(IPU\)](#).

PRAĆENJE I EVALUACIJA RODNE OSJETLJIVOSTI ODGOVORA NA KRIZU

- Razmotriti korištenje [kontrolne liste](#) u prilogu za procjenu sljedećih aspekata:
 - aktivnosti preduzete kako bi se osigurao rodno osjetljiv parlamentarni odgovor na pandemiju;
 - uticaj tih aktivnosti;
 - svi izazovi nastali u realizaciji promjena u strukturama i procedurama parlamenta i načini rješavanja tih izazova;
 - sve rodno osjetljive promjene uvedene u parlamentarnim procedurama ili rezultatima tokom pandemije a koji se mogu zadržati i nakon njenog prestanka.

PRIPREME ZA BUDUĆE „POREMEĆAJE U RADU“

- Uvrstiti rodno osjetljive lekcije u postojeći plan kontinuiteta rada parlamenta ili korporativnu strategiju.

RAZMJENA NAUČENIH LEKCIJA S DRUGIM PARLAMENTIMA

- Razmotriti mogućnosti za razmjenu lekcija o rodno osjetljivim parlamentarnim odgovorima s drugim parlamentima na regionalnom ili međunarodnom nivou i podijeliti te lekcije sa svim parlamentarcima i parlamentarnim osobljem.

„Izgradnja na temelju potreba žena nudi nam priliku za „bolju ponovnu izgradnju“. Ima li boljeg načina da se oda počast našem zajedničkom čovječanstvu od primjene politika kojima se gradi ravnopravniji svijet?“

zamjenica izvršne direktorice UN Women Anita Bhatia, „Žene i COVID-19: Pet stvari koje vlade mogu odmah učiniti“

BILJEŠKE

- 1 WHO, 2019. [Rodna jednakost u zdravstvu: Analiza 104 zemlje.](#)
- 2 Interparlamentarna unija (IPU) i UN Women, 2020. [Žene u politici: 2020.](#)
- 3 Vidi, na primjer: Regnér, A. i UN Women, 2020. [Kontrolna lista za odgovor na COVID-19.](#)
- 4 UN Women. [Činjenice i statistike: Liderstvo i političko učešće.](#)
- 5 Ujedinjene nacije, 2020. [Dokument o politikama generalnog sekretara UN-a: COVID-19 i efekti na žene.](#)
- 6 Ibid, WHO, 2019.
- 7 Ibid, Ujedinjene nacije, 2020. Dokument o politikama generalnog sekretara UN-a: COVID-19 i efekti na žene.
- 8 UN Women, 2020. [COVID-19: Novi rodni podaci i zašto su važni.](#)
- 9 Ministarstvo socijalne zaštite, rodna i dječja pitanja, UN Women, Oxfam, statistika Sierra Leone (2014). Izvještaj o multisektorskoj procjeni efekata rodni dimenzija virusa ebole u Sierra Leoneu.
- 10 UN Women, 2020. [COVID-19 i zaustavljanje nasilja nad ženama i djevojčicama.](#)
- 11 Ujedinjene nacije, 2018. [Izvještaj specijalnog izvijestitelja o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posljedicama Generalnoj skupštini UN-a o nasilju nad ženama u politici. A/73/301.](#)
- 12 Vidi, na primjer: UNGA A/70/723. [Zaštita čovječanstva od budućih zdravstvenih kriza:](#) Izvještaj panela na visokom nivou o globalnom odgovoru na zdravstvene krize ; Evaluacija mjera (2017). Važnost roda u novim podacima o zaraznim bolestima; Smith, Julia (2019). Prevažilaženje „tiranije hitnosti“: integriranje roda u pripravnost i odgovor na epidemiju bolesti, Rod i razvoj 27 (2) .
- 13 UN Women, 2020. Tehnički pregled: Rodno osjetljivo budžetiranje u kontekstu COVID-19 (predstojeći dokument).

DODATNI RESURSI

RODNA PITANJA I COVID-19

- Ujedinjeni narodi, 2020. [Sažetak politike: Uticaj COVID-19 na žene.](#)
- UN Women, 2020. [Serijal politika o zaustavljanju nasilja nad ženama i COVID-19.](#)
- Odjel za ekonomska i socijalna pitanja UN-a (DESA), 2020. [Sažetak politike br. 69: Niko ne smije biti izostavljen: COVID-19 kriza sa aspekta invaliditeta i roda.](#)
- UN Women, Međunarodna organizacija za razvojno pravo (IDLO), Razvojni program UN-a (UNDP), Ured UN-a za droge i kriminal (UNODC), Svjetska banka i Pathfinders, 2020. [Izvještaj: Pravda za žene usred COVID-19.](#)
- Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i UN Women, 2020. [Prikupljanje podataka o nasilju nad ženama i djevojčicama tokom COVID-19.](#)

RODNO OSJETLJIVI PARLAMENTARNI ALATI

- [EIGE, Alat za rodno osjetljive parlamente.](#)
- IPU, 2016. [Evaluacija rodne osjetljivosti parlamenata: Alat za samoprocjenu.](#)
- OECD, 2015. „[Poglavlje 3: Rodno osjetljivi parlamenti](#)“ iz Alata OECD-a za integriranje i realizaciju rodne ravnopravnosti: Primjena preporuka OECD-a iz 2015. o rodnoj ravnopravnosti u javnom životu.
- OSCE, 2017 [Primjena propisa u korist žena i muškaraca: Praktični vodič za rodno osjetljivo zakonodavstvo.](#)
- UNDP, 2009. [Rodno osjetljivi parlament: Priručnik za integriranje rodno aspekta u zakonodavstvo.](#)

PARLAMENTI I ODGOVORI NA COVID-19 I DRUGE KRIZNE SITUACIJE

- CPA, 2020. [Priručnik CPA za parlamente i zakonodavstvo Zajednice nacija \(Komonvelta\) o pandemiji COVID-19 \(koronavirus\) i osiguranju parlamentarne demokratije.](#)
- IPU, 2020. [Parlamenti u vrijeme pandemije.](#)
- IPU i UNDP 2017, [Globalni parlamentarni izvještaj 2017. Parlamentarni nadzor: Ovlaštenja parlamenta za osiguranje odgovornosti izvršne vlasti.](#)
- UNDP i parlamentarci za globalno djelovanje (PGA), 2017, [Napredak u ostvarivanju ljudskih prava i inkluzija LGBTI osoba: Priručnik za parlamentarce.](#)

PRILOG:

KONTROLNA LISTA ZA PARLAMENTE

Kontrolna lista sadržana je u prilogu Smjernica za parlamentarno djelovanje: Rodno osjetljivi odgovori na COVID-19. Riječ je o komplementarnom vodiču za parlamentarce-ke i parlamentarno osoblje koji se tiče mogućnosti za rodno osjetljive odgovore na COVID-19 i oporavak tokom i nakon pandemije. Kontrolna lista obuhvata četiri ključne oblasti parlamentarnog rada:

- 1. Rad parlamenta i zakonodavne procedure:** Pandemija COVID-19 je potaknula značajne promjene na svim radnim mjestima, uključujući i parlamente. Parlamenti bi trebali razmotriti uticaj ovih promjena na parlamentarke i uposlenice parlamenta te u svom radu usvojiti pristup za integrisanje rodne perspektive..
- 2. Parlamentarni nadzor i kontrola:** Parlamenti imaju priliku i moć da osiguraju da odgovori vlasti na pandemiju zadovoljavaju međunarodne obaveze u ostvarivanju cilja rodne ravnopravnosti i eliminiraju sve oblike nasilja nad ženama i rodnu diskriminaciju.
- 3. Parlamentarno zastupanje:** Prilikom osiguravanja da su glasovi žena predstavljeni u svim diskusijama povezanim sa COVID-19, parlamentarke-ke trebaju uzeti u obzir ciljne konsultacije sa ženama u svojim izbornim jedinicama te komunicirati njihove zabrinutosti što je više moguće..
- 4. Parlamentarna evaluacija i unaprijeđena ponovna izgradnja:** Parlamenti bi trebali iskoristiti priliku nastalu tokom pandemije da razmisle o rodnoj osjetljivosti njihovog odgovora na krize, te naprave izmjene gdje je to prikladno.

Bangkok, Thailand. April 2, 2020 © Photo: UN Women/Ploy Phutpheng

1. RAD PARLAMENTA

PITANJA

1.1. Parlamentarna organizacija i upravljanje

- Koja su parlamentarna tijela i čelnici odgovorni za preuzimanje vodeće uloge u donošenju zakona ili budžeta za politike o rodno osjetljivom djelovanju u odgovoru na COVID-19 ili za nadzor djelovanja izvršne vlasti?
- Na koji način je uređena koordinacija njihovog djelovanja i kako se njihovo djelovanje i uticaji komuniciraju članovima i članicama parlamenta, parlamentarnom osoblju i medijima?
- Imaju li relevantna parlamentarna tijela i čelnici pristup sveobuhvatnim podacima razvrstanim prema spolu?
- Ima li parlament dovoljno stručnosti za rodnu ravnopravnost u svim relevantnim oblastima? Ukoliko nema, na koji način planira angažirati i financirati dodatnu ekspertizu u oblasti rodne ravnopravnosti?

1.2. Rad odbora i komisija

a. Rodno osjetljiva ispitivanja i prikupljanje saznanja u kontekstu COVID-19

- U slučajevima gdje su uspostavljeni ad hoc odbori/komisije za ispitivanja i rasprave o COVID-19, je li članstvo i upravljanje tim odborima/komisijama rodno uravnoteženo?
- Postoji li potreba za revizijom ili zamrzavanjem parlamentarnih procedura kako bi se osiguralo da svi parlamentarni odbori/komisije mogu bez odlaganja pokrenuti i provoditi istrage u vezi sa COVID-19 i usvojiti rodno osjetljiv pristup?
- Treba li povećati resurse odbora/komisija sa dodatnim osobljem, uključujući stručnjake-inje za rodnu ravnopravnost, ali i druge materijalne resurse, kako bi se odborima/komisijama omogućilo da usvoje rodno osjetljiv pristup u svojim istraživanjima vezanim za COVID-19?
- Imaju li svi odbori/komisije pristup podacima razvrstanim prema spolu u svojim oblastima rada?
- U provođenju istraga, diskusijama ili kroz drugi zakonodavni rad u kontekstu COVID-19, ulažu li odbori/komisije napore koji su posebno ciljani na ženske organizacije i organizacije civilnog društva da dostave usmene ili pisane nalaze?
- Je li izvršeno rodno osjetljivo mapiranje parlamentarnih aktera te koristi li se mapiranje za ispitivanja u vezi s COVID-19? Imaju li odbori/komisije dovoljno administrativnih kapaciteta za efikasna i djelotvorna mapiranja?
- Koji su procesi praćenja uspostavljeni kako bi se osigurala raznovrsnost pojedinaca koji istupaju pred odborom/komisijom (lično ili virtualnim putem)?

b. Rodno osjetljiva analiza zakona i budžeta

- Jesu li korišteni alati za rodno budžetiranje za procjenu efikasnosti, efektivnosti, značaja i uticaja troškova povezanih sa COVID-19 na žene i djevojčice?
- Jesu li politike, zakoni i programi povezani sa COVID-19 uzeli u obzir ključne ciljeve ili korisnike?
 - Jesu li politikom uzete u obzir žene iz različitih kategorija?
 - Hoće li žene i muškarci iz različitih kategorija imati podjednaku korist?
- Obuhvataju li resursi i beneficije od politika, programa ili zakonodavstva podjednako planirane korisnike?
 - Jesu li načini raspodjele resursa i beneficija podjednako dostupni ženama i muškarcima?
 - Postoje li pravila raspodjele koja predviđaju samo za žene?
 - Jesu li žene i muškarci podjednako u mogućnosti koristiti te resurse u praksi?
- Postoje li predviđene razlike među spolovima u društvenim i ekonomskim (i) troškovima i (ii) dobitima razmatranih politika, programa ili zakona? Ukoliko postoje, koje su razlike?
- Očekuje li se da će politika ili programska intervencija pogoršati, zadržati ili dovesti u pitanje postojeće rodne odnose?

c. Rodno osjetljivo izvještavanje i preporuke u kontekstu COVID-19

- Sačinjavaju li odbori/komisije rodno osjetljive preporuke u (i) službenim izvještajima; i (ii) ostalim rezultatima rada odbora/komisija?
- Je li uspostavljen proces praćenja u cilju analize odgovora vlasti i parlamenta na rodno osjetljive preporuke odbora/komisije?
- U slučajevima gdje je odbor/komisija utvrdio postojanje rodne diskriminacije i nejednakosti, jesu li poduzete bilo koje od radnji navedenih u nastavku:
 - Razgovor s resornim ministrom?
 - Pokretanje pitanja kroz poslaničke rasprave ili putem drugih odgovarajućih oblika parlamentarnog djelovanja?
 - Pokretanje pitanja sa imenovanim parlamentarnim čelnicima ili parlamentarnim tijelom žena zaduženim za rodno osjetljiv odgovor na COVID-19?
 - Umrežavanje s predstavnicima drugih stranaka radi podnošenja prijedloga novog zakona ili izmjena?
 - Pokretanje problema u medijima, ženskim organizacijama i/ili političkim strankama?

1.3. Virtualno/ digitalno učešće

- Je li izvršena procjena uticaja na rodnu ravnopravnost svih digitalnih ili daljinskih inicijativa koje su korištene za sazivanje sjednica tokom pandemije, npr. video konferencije i glasanje na daljinu?
 - Imaju li parlamentarci-ke i odgovarajuće parlamentarno osoblje jednake i učinkovite digitalne uslove (hardver i softver) u svojim domovima? Ukoliko nemaju, hoće li se osigurati dodatna sredstva za tu svrhu?
 - Imaju li parlamentarci-ke i odgovarajuće parlamentarno osoblje jednako i učinkovito znanje za korištenje digitalne opreme? Ukoliko nemaju, hoće li se osigurati obuka?
 - Je li parlament prepoznao i zadovoljio potrebe parlamentarki i uposlenica parlamenta u smislu njihove neproporcionalne odgovornosti za brigu u kući i porodici i na koji način?
 - Je li parlament osigurao dodatnu finansijsku podršku parlamentarcima-kama i parlamentarnom osoblju koji imaju obavezu njege drugih?
 - Je li parlament uspostavio mehanizme za praćenje i reviziju digitalnog učešća parlamentaraca-ki i osoblja oba spola?

1.4. Institucionalno ponašanje i kultura online i offline

- Jesu li parlamentarni čelnici-e ustanovili važnost parlamentarnih kodeksa ponašanja, naglasili njihovu primjenjivost na najvišem nivou i posebno istaknuli da neparlamentarno ponašanje uključuje seksualno uznemiravanje, maltretiranje i nasilje nad ženama?
- Je li izvršen pregled postojećih etičkih i kodeksa ponašanja za parlamentarce-ke i osoblje? Postoji li potreba za izradom dodatnih kodeksa koji ističu rodno osjetljivo ponašanje i jezik?
- Koji je udio parlamentarki koje su tokom pandemije prisustvovala sastancima „licem u lice“ u odnosu na udio žena u parlamentu?
 - Je li izvršena revizija korištenja i kriterija za kvorum?
 - Je li preispitano korištenje zamjenskih članova za glasanje i druge aktivnosti, npr. rad odbora/komisija?
 - Uvode li se nove ili revidirane odredbe poslovnika koje se odnose na rodnu ravnotežu kod kvoruma i zamjenskih članova (ili koje barem odražavaju udio žena u parlamentu)?
- Javljaju li se parlamentarci i parlamentarke podjednako za riječ u diskusijama i je li pokreću proceduralna pitanja, ističu zahtjeve, upućuju nacрте, postavljaju pitanja, pokreću izmjene i dopune zakona u kontekstu COVID-19?
 - Treba li preispitati poslovnikе i druga pravila koja predviđaju „lično“ djelovanje parlamentaraca-ki, npr. kod podnošenja amandmana ili pokretanja pitanja?
 - Koriste li se kriteriji za raspodjelu mogućnosti i vremena predviđenog za obraćanja tokom rasprava o COVID-19? Koji su to kriteriji?
 - Postoji li potreba da se izmjene ili zamrznu poslovnikи kako bi se uvela rodno osjetljiva pravila oko mogućnosti obraćanja, generalno?
- Prati li parlament učešće parlamentaraca-ki u raspravama i objavljuje podatke o učešću parlamentaraca-ki razvrstane prema spolu?
- Jesu li rodne uloge i odgovornosti nenamjerno naglašene bilo kojim parlamentarnim „kriznim“ djelovanjem? Konkretnije, jesu li su samo osobe koje nemaju obavezu njege drugih u mogućnosti prisustvovati sjednicama, na koji način „virtualni“ parlamenti utječu na majčinstvo, jesu li napori na postizanju ravnoteže između posla i privatnog života usmjereni samo na žene?

1.5. Zdravlje i sigurnost na radnom mjestu

- Jesu li utvrđene ključne zabrinutosti u kontekstu COVID-19 i parlamenta kao radnog mjesta?
 - Jesu li konsultacije uključivale sve parlamentarce-ke i parlamentarno osoblje?
 - Jesu li zadovoljene specifične potrebe žena i roditelja?
 - S obzirom na povećanu vjerovatnoću interakcije s pojedincima zaraženim virusom, imaju li svi parlamentarci-ke pristup testovima na COVID-19?
 - Je li svim parlamentarcima-kama i parlamentarnom osoblju koji rade u međusobnoj neposrednoj blizini osiguran pristup testiranju uzimanjem brisa, tamo gdje je to potrebno?
 - Provodi li se u parlamentu mjera fizičkog distanciranja: u domovima, prostorijama za glasanje, prostorijama odbora/komisija, restoranima, kafeterijama i drugim pratećim aktivnostima?
 - Je li parlamentarcima-kama i osoblju dostupna lična zaštitna oprema?
 - Jesu li parlamentarcima-kama i parlamentarnom osoblju osigurane (dodatne) usluge podrške mentalnom i fizičkom zdravlju?

1.6. Planirani zakonodavni procesі

- Je li planirano ili očekivano raspravljanje ili donošenje zakona koji se tiču rodne ravnopravnosti i prava žena u narednih šest do 12 mjeseci?
 - Jesu li planirane mjere usmjerene isključivo na žene, a tiču se ravnopravnosti ili pitanja za koje bi se smatralo da nesrazmjerno utiču na žene?
 - Postoje li rodne implikacije bilo kakvih mogućih kašnjenja u donošenju ovih zakona? Ukoliko postoje, koje su implikacije?
 - Koji zakoni ostaju prioritet?
 - Poduzimaju li se parlamentarne mjere kako bi se osiguralo da se ovakvi zakonodavni procesi zadrže kao prioritet?

2. PARLAMENTARNI NADZOR I KONTROLA

PITANJA

2.1. Odgovor na COVID-19, oporavak, uključujući propise u vanrednim situacijama, pakete pomoći i budžete

- Jesu li oblasti rodnih politika prioritizirane u okviru odgovora i oporavka kroz (i) zakonodavstvo; (ii) pakete pomoći; i (iii) budžete (bilo kao integrisane ili zasebne stavke)?
- Jesu li (i) zakonodavstvo; (ii) paketi pomoći; i (iii) budžeti:
 - Izrađeni na osnovu podataka razvrstanih prema spolu i rodni analiza?
 - Uključivali vladine ili vanjske stručnjake-inje za rodnu ravnopravnost?
 - Uključivali procjene uticaja na rodnu ravnopravnost (koje su osmislili stručnjaci-kinje za rodnu ravnopravnost)?
 - Posebno odgovorili na poznate rodne implikacije politika kao što su:
 - prezastupljenost žena među radnicima na prvoj liniji, kao što su medicinske sestre, zdravstvene radnice, čistačice, radnice u (super)marketima, učiteljice, nastavnice i odgajateljice;
 - veća ekonomska nesigurnost žena i nesigurnost zaposlenja prije COVID-19;
 - neplaćena njega i rad žena u domaćinstvu, kao i uticaj tog rada na plaćeno zaposlenje žena;
 - povećana vjerovatnoća nasilja u porodici i rodno uslovljenog nasilja kao posljedica ograničenja i zabrane kretanja;
 - vjerovatna ograničenja reproduktivnih prava žena, uključujući i ograničenja u pristupu konsultacijama i uslugama abortusa, kao i potpune dostupnosti usluga preporodajne, porodajne i postporodajne zaštite žena i drugih usluga seksualnog i reproduktivnog zdravlja;
 - oslanjanje žena, u zemljama u razvoju, na stranu i humanitarnu pomoć, uključujući podršku međunarodnih i lokalnih nevladinih organizacija.
- Postoje li mjere u (i) zakonodavstvu; (ii) paketima pomoći; i (iii) budžetima (i iznosima sredstava) koji se tiču odgovora i oporavka a koje su namijenjene isključivo ženama?

2.2. Nove, specijalizirane vladine grupe/komisije/radne grupe za COVID-19

- Ukoliko je vlada uspostavila specijaliziranu političku grupu za COVID-19 (pored svih ostalih vladinih odbora i resora koji također mogu raditi na pandemiji):
 - Jesu li žene i muškarci jednako zastupljeni? Ukoliko nisu, koliki je udio žena?
 - Uključuje li ova grupa resornog ministra-icu za ženska pitanja ili druga relevantna pitanja?
- Ukoliko je vlada uspostavila specijaliziranu grupu za COVID-19:
 - Jesu li žene i muškarci jednako zastupljeni? Ukoliko nisu, koliki je udio žena?
 - Uključuje li ova grupa resornog ministra-icu za ženska pitanja ili druga relevantna pitanja?
 - Postoji li u članstvu značajan broj stručnjaka-inja za rodnu ravnopravnost?

2.3. Parlamentarna organizacija i upravljanje

- Koja su parlamentarna tijela i čelnici-e odgovorni za preuzimanje vodeće uloge u nadzoru rodno osjetljivih aktivnosti izvršne vlasti u odgovoru na COVID-19?
- Na koji način je uređena koordinacija aktivnosti izvršne vlasti?
- Na koji način se djelovanje i efekti izvršne vlasti komunicira izabranim parlamentarcima-kama, parlamentarnom osoblju i medijima?
- Je li utvrđeno ko se ispred opozicije obraća u ključnim televizijskim i radijskim programima?
- Imaju li relevantna parlamentarna tijela i čelnici-e pristup sveobuhvatnim podacima razvrstanim prema spolu?
- Imaju li dovoljna formalna ovlaštenja i resurse za obavljanje svojih funkcija nadzora?
- Ima li parlament dovoljno stručnosti za rodnu ravnopravnost u svim relevantnim oblastima? Ukoliko nema, na koji način će se angažirati i finansirati dodatna ekspertiza u oblasti rodne ravnopravnosti?

3. PARLAMENTARNO ZASTUPANJE

PITANJA

3.1. Konsultacije i komunikacija sa ženama koje čine biračko tijelo

- Jesu li glasovi žena zastupljeni u parlamentu tokom odgovora na pandemiju COVID-19, posebno tamo gdje su na snazi mjere fizičke distance?
- Jesu li organizovane virtualne javne rasprave, tekstualne poruke putem mobilnih uređaja, internet ankete sa ženama koje čine biračko tijelo?
- Jesu li traženi savjeti ili informacije od sljedećih aktera?
 - Mehanizmi za rodnu ravnopravnost, relevantne kontakt osobe resornih ministarstava za rodna pitanja;
 - Ženske organizacije? Tijela koja predstavljaju organizacije civilnog društva, nevladine organizacije i međunarodne nevladine organizacije;
 - Sindikati koji predstavljaju radnu snagu kojom dominiraju žene (npr. u zdravstvu, odgojnim i obrazovnim ustanovama);
 - Feministički ekonomisti-kinje;
 - Preduzetnice/vlasnice preduzeća;
 - Članice akademske zajednice specijalizirane za pandemije, rodno uslovljeno nasilje, rodnu ekonomiju, žensko liderstvo.
- Jesu li rodno specifične zabrinutosti u vezi s odgovorom na COVID-19 istaknute sljedećim akterima:
 - Predsjednicima-ama države/vlada;
 - Relevantnim ministrima-icama ili sekretarima-kama parlamenta;
 - Ministrima-icama u sjeni/opozicionim liderima-kama;
 - Predsjedavajućem-oj ili drugim političkim liderima-kama u parlamentu;
 - Ženskom parlamentarnom tijelu zaduženom za rodno osjetljive odgovore na COVID-19?
- Je li parlament izradio strategiju vanjske komunikacije, uključujući namjenske web stranice sa sadržajem o tome na koji način parlament odgovara na specifične rodne potrebe žena tokom krize?

3.2. Učešće žena u izbornim politikama

- Tamo gdje je došlo do razmatranja mogućnosti glasanja online ili putem pošte, je li izvršena procjena uticaja na rodnu ravnopravnost? Na primjer:
 - Koje su različite mogućnosti razmatrane za registraciju birača u kontekstu stope učešća žena?
 - Kolika je pažnja posvećena pitanjima rodno diferenciranog pristupa internetu ili mobilnim telefonima?
 - Kolika je pažnja posvećena ženama kojima eventualno manjkaju vještine kod pismenosti ili poznavanja „službenog“ jezika?
- Je li u obzir uzet uticaj prakse porodičnog glasanja na žene?

4. PARLAMENTARNA EVALUACIJA I BOLJA PONOVA IZGRADNJA

4.1. Rodno osjetljiva razmatranja

- U očekivanju postpandemijske ere, je li nadležni parlamentarni organ zadužen za odgovor na COVID-19, odnosno jesu li parlamentarci-ke i parlamentarno osoblje pozvani da preispitaju pitanja na ovoj Kontrolnoj listi?
- Pitanja koja treba uzeti u obzir u postpandemijskoj procjeni:
 - Koje su aktivnosti preduzete kako bi se osigurao rodno osjetljiv parlamentarni odgovor na pandemiju?
 - Kakav je bio uticaj tih aktivnosti?
 - Koji su se izazovi pojavili u provođenju bilo kakvih promjena i kako su riješeni?

4.2. Primjena lekcija na „novu normalnost“

- Koje su rodno osjetljive promjene uvedene u parlamentarnim procedurama ili rezultatima tokom pandemije a koji se mogu zadržati i nakon pandemije?
 - Hoće li privremena poslovnička rješenja postati trajna?
 - Hoće li rad sa stručnjacima-kinjama za rodnu ravnopravnost postati sistematski i održiv?
 - Postoji li potreba za specijaliziranim medijskim praćenjem s rodnog aspekta?

4.3. Pripreme za buduće „poremećaje u radu“

- Jesu li rodno osjetljive lekcije ugrađene u postojeći parlamentarni plan kontinuiteta rada ili korporativnu strategiju?

4.4. Učenje s drugim zakonodavnim tijelima na temelju iskustava

- Nakon pandemije, koje se mogućnosti mogu iskoristiti za razmjenu iskustava o rodno osjetljivim parlamentarnim odgovorima s drugim parlamentima na regionalnom ili međunarodnom nivou?
- Na koji način će se ta iskustva podijeliti sa svim parlamentarcima-kama i parlamentarnim osobljem?